

Κυριάκος Κεντρωτής*

Ρομ: Μια ξεχασμένη μειονότητα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη¹

Ανάμεσα στα πολλά προβλήματα, που παρουσιάστηκαν μετά τις κοσμογονικές αλλαγές στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ήταν και το πρόβλημα των Τσιγγάνων. Ο χωρισμός της μεταπολεμικής Ευρώπης συνέβαλε σημαντικά στον περιορισμό των μετακινήσεών τους πέρα από τα κρατικά σύνορα και τους οδήγησε —κυρίως στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης— σε μια επώδυνη ένταξη στις τοπικές κοινωνίες μέσα από τη διαδικασία ενός εθνικού καθαισμού. Το ζήτημα των Τσιγγάνων δεν συνδέεται μόνο με την επιστημονική μελέτη της ζωής και του πολιτισμού τους ή και με την ταξινόμησή τους σε διάφορες εθνικές ομάδες, φυλές ή κατηγορίες, που ακόμα και σήμερα δεν έχει καταστεί πλήρως δυνατή, αλλά και με το γεγονός ότι ξαναγίνονται σήμερα οι αποδιοπομπαίοι τράγοι των κοινωνιών των χωρών της Ευρώπης, χωρίς στην ουσία να έχουν τη βοήθεια κανενός.

Οι Τσιγγάνοι στην Ευρώπη είναι κατά κύριο λόγο γνωστοί με τη διαφορετική απόδοση της λέξης *Τσιγγάνος* στη γλώσσα της χώρας διαβίωσής τους: π.χ. *Gipsie*, *Tsigan*, *Gitan*, *Zigeuner*, *Zingaro*, *Gitano*, *Cygan*, *Ciganin*, *Cikan*, *Cyganów*, *Cigany* κλπ. Οι ίδιοι έχουν τις δικές τους ονομασίες και διακρίνονται σε πάρα πολλές φυλές: ανάμεσά τους ξεχωρίζουν η φυλή των Ρομ, που είναι η μεγαλύτερη και τα μέλη της βρίσκονται σε όλη σχεδόν την Ευρώπη. Μάλιστα έχει επικρατήσει να θεωρείται η ονομασία *Ρομ* ως αντιπροσωπευτική για όλους τους Τσιγγάνους της Ευρώπης. Άλλες φυλές είναι των Σίντι ή των Μανούς, που ζουν κυρίως στην Β. Ιταλία (Πεδεμόντιο) και τη Γερμανία και των Καλέ, που ζουν στην Ιβηρική Χερσόνησο. Η κοινή γνώμη των χωρών που ζουν οι Τσιγγάνοι έχει συνδέσει κατά κύριο λόγο την παρουσία τους από τη μια πλευρά με την άσκηση διαφόρων

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Κ. Κεντρωτής είναι δρ φιλοσοφίας, επιστημονικός συνεργάτης του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.

παραδοσιακών επαγγελμάτων και τεχνών, όπως για παράδειγμα καλαθοπλέκτες, μουσικοί, αρκουδιάρηδες, περιοδεύοντες τεχνίτες, γανωτήδες, έμποροι αντικών, χαλιών, αλόγων, οπωρολαχανικών κλπ. (αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται από αυτές τις επαγγελματικές ασχολίες διάφορες υποομάδες Τσιγγάνων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιτείνοντας ακόμα περισσότερο τη σύγχυση σχετικά με την ένταξή τους σε διάφορες φυλές και ομάδες). Από την άλλη πλευρά όμως η παρουσία των Τσιγγάνων σχετίζεται τις περισσότερες φορές με οτιδήποτε έχει να κάνει με αξιόποινες πράξεις, έλλειψη καθαριότητας και γενικά με την αμφισβήτηση των κοινωνικών σταθερών και αξιών.

Τόσο ο τρόπος ζωής τους όσο και οι συνεχείς καταδιώξεις τους και η περιθωριοποίησή τους από τις κοινωνίες των χωρών που ζουν, δυσκολεύουν την ακριβή καταγραφή τους. Υπολογίζεται ότι στην Ευρώπη σήμερα ζουν περί 6-8 εκατ. Ρομ. Εξ' αυτών, περίπου δυο εκατ. ζουν στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ παραδοσιακά οι περισσότεροι Ρομ βρίσκονται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπου και συνθέτουν μια από τις πολυάριθμες μειονότητες.

Σε ό,τι αφορά τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, ο γενικός κανόνας είναι, οι Ρομ να μην αναγνωρίζονται ως χωριστή εθνότητα. Απλώς λογίζονται ως κοινωνική ομάδα στο περιθώριο των «επισήμων» κοινωνιών —χωρίς κανένα σχεδόν δικαίωμα και χωρίς καμία πρόσβαση στα κέντρα της πολιτικής, στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, που από το 1989 προσπαθούν να ξεφύγουν από το κομμουνιστικό τους παρελθόν, άσκησαν και εξακολουθούν να ασκούν πολιτική κοινωνικών διακρίσεων, η οποία σε συνδυασμό με τις κατ' εξακολούθησιν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδηγεί καθημερινά τους Ρομ στην ακόμα εντονότερη περιθωριοποίησή τους².

Οι συνεχείς διώξεις, ενίοτε και καταδιώξεις τους (αποτέλεσμα έμμεσο των συνεχών κρίσεων που γνωρίζουν τα Βαλκάνια και ο ευρύτερος χώρος της Ανατολικής Ευρώπης από τα μέσα του 19ου αιώνα έως σήμερα) αναγκάζουν τους Ρομ να αναζητούν ασφαλές καταφύγιο κυρίως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τόπος εξορμήσεώς τους κατά μείζονα λόγο ήταν και είναι η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, αλλά και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, προσπαθώντας να εγκατασταθούν κυρίως στη Γερμανία, την Ολλανδία και τη Δανία (γύρω στα μέσα της δεκαετίας του 1970). Η κατάσταση, πάντως, έφτασε να καταστεί ιδιαίτερα έκρυθμη μετά το άνοιγμα των συνόρων των Ανατολικών Χωρών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της κοινωνικής αναταραχής που προκλήθηκε (και πάλι) στη Γερμανία και πρωτίστως στα ομόσπονδα κρατίδια του Nordrhein-Westfalen και του Saarland, τόπους υποδοχής των Ρομ.

1. Αλβανία

Οι Ρομ βρίσκονται στην Αλβανία εδώ και 600 χρόνια³. Κυριαρχούν οι λεγόμενοι Curbeti ή Gurbati ή Kurbetë (περιπλανώμενοι Ρομ). Επίσημα δεν αναφέρονται στις εθνικές απογραφές και συνεπώς δεν αξιολογούνται ως εθνική ομάδα. Τα επίσημα στοιχεία είναι ελλιπή και οι όποιοι αριθμοί αντιστοιχούν στους Ρομ περιέχονται στη γενική κατηγορία των απογραφών «λοιποί», που κατά βάση περιλαμβάνει μαζί με τους Ρομ και τους Βλάχους ή Αρωμόνους.

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1945-1989)

1.	1945	5.627
2.	1950	349
3.	1955	1.333
4.	1961	έλλειψη στοιχείων (1)
5.	1979	1.217
6.	1989	1.262

Πηγή: W. Hörken, *Erste Ergebnisse der Bevölkerungszählung in Albanien*, περ. «Südosteuropa», 9 1989, σ. 544; (1) Σύμφωνα με R. Marmullaku, *Albania and Albanians*, London 1975, p. 3 και H. Poulton, *The Balkans - Minorities and States in Conflict*, London 1991, p. 195, οι Ρομ ήσαν κατά την απογραφή εκείνης της χρονιάς 10.000.

Διάφορες πηγές του εξωτερικού υπολογίζουν τους Ρομ στην Αλβανία με τα εξής αριθμητικά στοιχεία:

1. S.M. Horak: 5.000, (1985), *National Minorities in Albania, 1919-1980*, στο *East European National Minorities: 1919-1980*.

2. I.B. Bruk: 5.000, (1986), *Naselenie mira. Ethnodemograficheski spravochnik*, Μόσχα 1986, σ. 192.

3. W. Hörken: 5.000-10.000, (1989), *op. cit.*, σ. 548.

Την άνοιξη του 1991 ιδρύθηκε η κοινωνικοπολιτιστική ένωση των Ρομ της Αλβανίας «Δημοκρατική Ένωση». Πρόεδρος της είναι ο Gurali Mejdani και σύμφωνα με στοιχεία της ίδιας της οργάνωσης, στην Αλβανία ζουν περί τους 100.000 Ρομ⁴.

2. Γιουγκοσλαβία⁵

Ο χώρος της πρώην ενοποιημένης Γιουγκοσλαβίας σχετίζεται άμεσα με την παρουσία και δράση των Ρομ, συνιστώντας ανέκαθεν παραδοσιακό τόπο διαβίωσής τους. Μάλιστα οι Ρομ της Γιουγκοσλαβίας συνδέονται με πολύ πικρές εμπειρίες με την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όπου κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής της Γιουγκοσλαβίας, 18.000 Ρομ έχασαν με διάφορους τρόπους τη ζωή τους (εκ των οποίων οι 15.000 στην Κροατία)⁶.

Η βάση στήριξης και ανάπτυξης της ομοσπονδιακής δομής της μεταπολεμικής Γιουγκοσλαβίας είχε ως κύριο χαρακτηριστικό τη συνταγματική ρύθμιση των κανόνων και συνθηκών διαβίωσης μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων που ζούσαν στο έδαφός της. Στα Συντάγματα της Γιουγκοσλαβίας (1946, 1963 και 1974) άρχισε να εφαρμόζεται σταδιακά η διάκριση μεταξύ εκείνων των έξι λαών ή εθνών της Γιουγκοσλαβίας (Narodni ή nacije Jugoslavije) που αποτελούσαν και τα ομόσπονδα κρατίδια της χώρας (Σλοβένων, Κροατών, Σέρβων, Μαυροβουνίων, «Μακεδόνων» και Μουσουλμάνων), των εννέα εθνοτήτων/narodnosti⁷ (Αλβανών, Βουλγάρων, Τσέχων, Ούγγρων, Ρουμάνων, Ιταλών, Σλοβάκων, Ρουθηνών/Ουκρανών και Τούρκων) και των άλλων λαών ή εθνοτήτων/ostali narodi i narodnosti (Αυστριακών, Γερμανών, Ελλήνων, Εβραίων, Πολωνών, Ρώσων, Ρομ, Βλάχων και άλλων —εδώ περιλαμβάνονται και εκείνοι που αυτοπροσδιορίζονται ως Γιουγκοσλάβοι. Η κύρια διαφορά ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη κατηγορία έγκειται στο γεγονός ότι οι ανήκουσες στην τρίτη κατηγορία εθνότητες ή έχουν ελάχιστα μέλη ή αυτά είναι

τόσο διασκορπισμένα που καθίσταται αδύνατη η ακριβής καταγραφή τους και συνεπώς η δυναμική διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Στην περίπτωση πάντως των Ρομ υπήρχε στην ουσία υποδιαίρεση της τρίτης κατηγορίας στις λεγόμενες «εθνικές ομάδες». Ο νέος αυτός όρος εισήχθη το 1974 στα Συντάγματα ορισμένων Δημοκρατιών και Αυτονόμων Επαρχιών· επιτρεπόταν στους Ρομ να ομιλούν ελεύθερα τη γλώσσα τους, χωρίς ωστόσο να υφίσταται νομική πρόβλεψη υποχρέωσης να συμβάλει το γιουγκοσλαβικό κράτος στη διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, πέραν του ό,τι οι αποκαλούμενες αυτές «εθνικές ομάδες» δεν είχαν κατοχυρωμένη προστασία των —ούτε καν κατοχυρωμένο δικαίωμα επικλήσεως των συνταγματικά προβλεφθέντων— δικαιωμάτων τους.

Οι Ρομ της Γιουγκοσλαβίας παρέμεναν συνεπώς νομικά απροστάτευτοι, έρμαια της αυθαιρεσίας των κατά καιρούς ασκούντων την κυβερνητική πολιτική στις Ομόσπονδες Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας. Το γεγονός μάλιστα, ότι οι Ρομ δεν έχουν τη δυνατότητα να στηρίζονται σε μια «μητέρα-πατρίδα», όπως οι άλλες μειονοτικές ομάδες, καθιστά ακόμα πιο δύσκολη τη βελτίωση της θέσης τους. Αποτέλεσμα αυτού είναι, ότι κατά τη διεξαγωγή των απογραφών πολλοί Ρομ ταυτίζονται για ευκαιριακούς λόγους με άλλες εθνότητες, δηλώνοντας για παράδειγμα Σέρβοι, Αλβανοί, Τούρκοι, Ρουμάνοι, «Μακεδόνες» ή και Γιουγκοσλάβοι. Δεν είναι λίγες οι φορές, που οι Ρομ προσπάθησαν να πετύχουν την αναγνώρισή τους ως ξεχωριστής εθνότητας στα πλαίσια της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Από το 1981 θα έχουν και θεωρητικά το καθεστώς της εθνικής μειονότητας σε ολόκληρη τη γιουγκοσλαβική επικράτεια, όπως ακριβώς και οι υπόλοιπες μειονότητες, π.χ. των Αλβανών, των Ούγγρων, των Τούρκων κλπ., αλλά στην πράξη εξακολουθούσαν να υπάρχουν προβλήματα και αντιφάσεις με την πρακτική των επί μέρους Δημοκρατιών. Ουσιαστικά μόνο η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είχε αναγνωρίσει επίσημα το 1985 στους Ρομ το καθεστώς της εθνικής μειονότητας και εν μέρει οι Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες του Μαυροβουνίου και της «Μακεδονίας». Το 1989, μάλιστα, ο Πρόεδρος των Ρομ της Γιουγκοσλαβίας Rajko Durik, υπέβαλε σχετική αίτηση στη «Skupstina» (στην Ομοσπονδιακή Εθνοσυνέλευση), ώστε να αποδοθεί επιτέλους και στους Ρομ το καθεστώς της εθνικής μειονότητας, χωρίς όμως ωστόσο να επιτύχει κάποιο αποτέλεσμα, αφού, όπως είναι γνωστό, η πολιτική βούληση εξέλιπε εντελώς στη χώρα αυτή που μέσα σε τρία χρόνια διαμελίστηκε στα εξών συνετέθη.

Οι μεταπολεμικές επίσημες απογραφές για το σύνολο της γιουγκοσλαβικής επικράτειας δίνουν για τους Ρομ τα εξής αριθμητικά στοιχεία:

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	72.736
2.	1953	84.713
3.	1961	31.674
4.	1971	78.485
5.	1981	168.099
6.	1991	έλλειψη στοιχείων

Πηγή:(1-4) M. Petrovich, *Population Structure*, στο K.-D. Grothusen, *Yugoslawien*, Göttingen 1975, σ. 331; (5) R. Petrovis, *The national composition of the population*, περ. «Yugoslav Survey», 3/1983, pp. 21-34; (6) Οι Ρομ εμφανίζονται ως ιδιαίτερη κατηγορία στις στατιστικές μόνο ορισμένων Δημοκρατιών, ενώ για ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβία περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο στην κατηγορία «άλλες εθνότητες».

Οι Ρομ της Γιουγκοσλαβίας παρουσιάζουν επίσης μια πολύ αξιόλογη δράση σε διεθνές επίπεδο, όπου είναι επικεφαλής των προσπαθειών για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους αλλά και για το σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Διατηρούν ιδιαίτερα στενές σχέσεις με τους Ρομ της Γαλλίας, της Ισπανίας, της Γερμανίας, των ΗΠΑ και της Αυστραλίας, χώρες άλλωστε μετανάστευσης Γιουγκοσλάβων πολιτών.

Μετά τις ραγδαίες εξελίξεις στη γιουγκοσλαβική κρίση και την απόσχιση από τη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία των Δημοκρατιών της Σλοβενίας, Κροατίας, Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και «Μακεδονίας», διακηρύχθηκε στις 27 Απριλίου 1992 από τη Δημοκρατία της Σερβίας (περιλαμβάνει και τις επαρχίες του Κοσσυφοπέδιου και της Βοϊβοτίνιας) και τη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου η ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (η λεγόμενη «τρίτη ή μικρή Γιουγκοσλαβία»). Μέσα σ' αυτά τα νέα όρια της Γιουγκοσλαβίας υπολογίζεται, ότι οι Ρομ συνιστούν το 1,3% του πληθυσμού της (με στοιχεία της απογραφής του 1991 ο συνολικός πληθυσμός της σημερινής «μικρής Γιουγκοσλαβίας» είναι 10.406.702 και οι Ρομ κατά συνέπεια περίπου 140.000)⁸.

Η κατάσταση σήμερα εξακολουθεί να χειροτερεύει ακόμα περισσότερο για τους Ρομ. Λόγω του εμφυλίου πολέμου στη Γιουγκοσλαβία και σε συνδυασμό με την οικονομική καταστροφή της πρώην ενιαίας χώρας, οι Ρομ δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη φτώχεια, την περιθωριοποίηση, τις στερήσεις των δικαιωμάτων και τον αναλφαβητισμό (σταθερά χαρακτηριστικά και αμετάβλητα από τις αρχές της δεκαετίας του '60). Ορισμένοι αριθμοί δείχνουν τις τραγικές συνθήκες διαβίωσης των Ρομ στην πρώην ενοποιημένη Γιουγκοσλαβία: η παιδική θνησιμότητα στις τάξεις τους έφθανε ακόμα και κατά τη δεκαετία του '80 σε ποσοστό 50%, η διάρκεια της ζωής τους δεν υπερβαίνει κατά μέσο όρο τα 33 έτη, ενώ το ποσοστό αναλφαβητισμού κυμαινόταν μεταξύ 70% και 80%⁹. Τόσο στη Γιουγκοσλαβία όσο και στις υπόλοιπες χώρες οι Ρομ χαρακτηρίζονται ως ζητιάνοι και θεωρούνται κοινωνικώς απόβλητοι.

2.1. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

2.1.1. ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	442
2.	1953	2.297
3.	1961	588
4.	1971	1.456
5.	1981	7.251
6.	1991	έλλειψη στοιχείων

Πηγή:(1-3) Στατιστική Υπηρεσία της Γιουγκοσλαβίας 1954, 1959, 1967; (4) M. Petrovich, op.cit., p. 331; (5) M. Bechmann-Petey, *Der jugoslawische Föderalismus*, München 1990, σ. 347.

2.1.2. ΚΡΟΑΤΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	405
2.	1953	1.261
3.	1961	313
4.	1971	1.257
5.	1981	3.858
6.	1991	έλλειψη στοιχείων

Πηγή: Βλ. πίνακα στοιχείων 2.1.1. (Βοσνία-Ερζεγοβίνη).

Στις 22 Ιουλίου 1990 ιδρύθηκε το «Κόμμα των Ρομ της Κροατίας» για να αγωνιστεί για την απόδοση στους Ρομ αυτής της Δημοκρατίας του καθεστώτος της εθνικής μειονότητας και για το σεβασμό των δικαιωμάτων τους στη ζωή, την εργασία και την εκπαίδευση.

2.1.3. ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ¹⁰

Η περίπτωση των Ρομ αυτής της Δημοκρατίας τόσο μέσα στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας όσο και σήμερα, παρουσιάζει πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία. Το 1948 ιδρύθηκε στα Σκόπια η πολιτιστική ένωση των Ρομ «Phralipe («Αδελφότητα»)). Από το 1983 άρχισε να διδάσκεται σε ορισμένα σχολεία της βασικής εκπαίδευσης η ρομανική γλώσσα. Μάλιστα το 1980 κυκλοφόρησε η πρώτη γραμματική της ρομανικής γλώσσας, ενώ παράλληλα άρχισαν να μεταδίδονται στην ίδια γλώσσα και οι πρώτες εκπομπές από το κρατικό Ραδιόφωνο των Σκοπίων.

Σχετικά με τις απογραφές και τα στοιχεία για τους Ρομ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι στη μεταπολεμική πορεία της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας μέχρι και σήμερα υπήρχαν πολλοί Ρομ που δήλωναν «Μακεδόνες», Τούρκοι ή ταυτίζονταν κυρίως οι μουσουλμάνοι Ρομ με τους Αλβανούς ή/και τους Αιγυπτίους (ως ένα σημείο αυτό γινόταν αυθαίρετα και από τις ίδιες τις κρατικές αρχές αυτής της Δημοκρατίας), με αποτέλεσμα τα συνολικά στοιχεία για τους Ρομ να μην ανταποκρίνονται στην πραγματική εικόνα της καθημερινής ζωής της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας¹¹.

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	19.500
2.	1953	20.462
3.	1961	20.606
4.	1971	24.505
5.	1981	43.223
6.	1991	55.575

Πηγή:(1) B. Pekevski, *Demographic Situation and Ethnic Characteristics of the Population of SR Macedonia*, στο M. Apostolski/H. Polemakovich, *The Socialist Republic of Macedonia*, Skopje 1974, p. 183; (2) Στατιστική Υπηρεσία της Γιουγκοσλαβίας 1959; (3) εφ. Politika Express, 18.9.1991; (4) M. Petrovich, op.

cit., p. 331; (5-6) *Statistical Office of Macedonia, Basic Statistical Data*, Skopje December 1991, p. 14. Η διενεργηθείσα το 1991 απογραφή δεν είναι πλήρης, καθ' όσον οι Αλβανοί δεν έλαβαν μέρος σε αυτήν. Οι ίδιοι οι Ρομ της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» πιστεύουν, ότι στη Δημοκρατία αυτή ζουν περίπου τους 220.000 Ρομ.

Το Νοέμβριο του 1990 η κυβέρνηση του γερμανικού ομόσπονδου κρατιδίου του Nordrhein-Westfalen και η κυβέρνηση της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» υπέγραψαν συμφωνία με αντικείμενο την με γερμανική χρηματοδότηση δημιουργία χώρου επανυποδοχής στη Σούτκα, μια παραγκούπολη 50.000 κατοίκων στην περιοχή των Σκοπίων, όσων Ρομ πήγαν ως πρόσφυγες στη Γερμανία. Η υπογραφή της συμφωνίας αυτής ήταν για την κυβέρνηση του Nordrhein-Westfalen κίνηση σχεδόν απελπισίας, προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της «αδύνατης» ένταξης των προσφύγων Ρομ στη γερμανική κοινωνία, διότι παρ' όλα τα κίνητρα και τις προσφορές προς τους πρόσφυγες να εγκαταλείψουν το γερμανικό έδαφος «οικειοθελώς», οι Ρομ δεν επειθόνταν να επιστρέψουν εκεί, από όπου απελπισμένοι για την ίδια τους τη ζωή έφυγαν αναζητώντας όχι μόνο τύχη καλύτερη, αλλά και ανθρώπινο περιβάλλον διαβίωσης. Μόλις τον Οκτώβριο του 1991 επέστρεψε οικειοθελώς στα Σκόπια μια ομάδα 35 Ρομ ενώ το εκπονηθέν βάσει της ανωτέρω υπογραφείσης συμφωνίας οικονομικό πρόγραμμα ύψους 11 εκατ. γερμανικών μάρκων προέβλεπε «αποκατάσταση» 1.500 ατόμων στον τόπο προελεύσεώς τους με παράλληλη δημιουργία έργων υποδομής και κατασκευή δρόμων, κατοικιών και σχολικών κτιρίων σε ολόκληρη την επικράτεια της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας»¹².

Στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1990 που διεξήχθησαν στην «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» συμμετείχε το κόμμα της «Πλήρους Χειραφέτησης των Ρομ» και το οποίο εξέλεξε ένα βουλευτή, τον Faik Abdi, πρόεδρο του κόμματος και συνοδοιπόρο της πολιτικής του Kiro Gligorov. Υπολογίζεται ότι έχει 36.000 εγγεγραμμένα μέλη. Για τις δημοτικές εκλογές του 1990 εξελέγησαν 15 Ρομ ως δημοτικοί σύμβουλοι. Στις 7 Ιουλίου 1991 έλαβε χώρα στα Σκόπια το Α' Συνέδριο του κόμματος, όπου ανάμεσα στα ζητήματα που συζητήθηκαν και εν συνεχεία περιελήφθηκαν στην τελική διακήρυξη του Συνεδρίου, ήσαν και τα εξής:

α. Οι Ρομ αποτελούν εθνότητα και όχι απλώς εθνική ομάδα. (Ήδη έχει θεσπισθεί με το σύνταγμα της 29ης Νοεμβρίου 1991).

β. Πρόσβαση στα ΜΜΕ της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» για την καλύτερη ενημέρωση της εθνότητας των Ρομ. (Από το 1992 μεταδίδονται προγράμματα στη ρομανική γλώσσα).

γ. Δημιουργία έδρας της ρομανικής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο «Κύριλλος & Μεθόδιος» των Σκοπίων. (Από το 1993-94 έχει προγραμματισθεί να δημιουργηθεί έδρα ρομανικών σπουδών).

δ. Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων για την προβολή και διάδοση των παραδόσεων, ηθών και εθίμων των Ρομ.

ε. Αναγνώριση του «μακεδονικού» λαού ως φορέα κυριαρχίας στο κράτος της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας».

Στην «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» ιδρύθηκε πρόσφατα το «Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα των Ρομ της Μακεδονίας» με Πρόεδρο τον Apif Bekgir. Στις 26 Μαρτίου 1993 ο πρόεδρος του κόμματος της «Πλήρους Χειραφέτησης των Ρομ» Faik Abdi σε συνέντευξη Τύπου στα Σκόπια ανακοίνωσε, ότι έστειλε δυο επιστολές προς το γ.γ. του ΟΗΕ Butros Galli και τον καγκελάριο της Γερμανίας Helmut Kohl

προκειμένου να καταστήσει γνωστά στον κόσμο τα προβλήματα των Ρομ της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Μάλιστα στην επιστολή του προς το γ.γ. των Ηνωμένων Εθνών ανέφερε χαρακτηριστικά «την απαρχή της διαδικασίας δημιουργίας του έθνους των Ρομ στο κράτος του Ρομανιστάν που θα ζητήσει την είσοδό του στον ΟΗΕ»¹³. Οι ενέργειες αυτές του Faik Abdi καταδικάστηκαν από το «Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα των Ρομ της Μακεδονίας».

2.1.4. ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	162
2.	1953	230
3.	1961	183
4.	1971	396
5.	1981	1.471
6.	1991	έλλειψη στοιχείων

Πηγή: Βλ. πίνακα στοιχείων 2.1.1. (Βοσνία-Ερζεγοβίνη).

2.1.5. ΣΕΡΒΙΑ-ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ-ΒΟΪΒΟΝΤΙΝΑ

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	52.181
2.	1953	58.800
3.	1961	9.826
4.	1971	49.894
5.	1981	110.959
6.	1991	137.265

Πηγή: (1-4) Βλ. Πίνακα στοιχείων 2.1.1. (Βοσνία-Ερζεγοβίνη): (5-6)R. Petrovic, op.cit., p. 11.

Ιδιαίτερα άσχημες είναι οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομ στην Αυτόνομη Επαρχία του Κοσσυφοπεδίου. Εκεί παρατηρούνται καθημερινές συγκρούσεις μεταξύ των Αλβανών, Σέρβων και των Ρομ (συγκρούσεις που δεν γίνονται σχεδόν ποτέ γνωστές, ακόμα και όταν αφορούν τον αγώνα της αλβανικής μειονότητας στην περιοχή αυτή για αυτονομία). Οι Ρομ γνωρίζουν συνεχείς διωγμούς και εξευτελισμούς και υφίστανται βασανιστήρια, όντας ή γενόμενοι έτσι τα εξιλαστήρια θύματα της σκληρής αντιπαράθεσης μεταξύ των Σέρβων και των Αλβανών της περιοχής.

2.1.6. ΣΛΟΒΕΝΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1948-1991)

1.	1948	46
2.	1953	1.663
3.	1961	158
4.	1971	977
5.	1981	1.435
6.	1991	3.557

Πηγή: (1-4) Βλ. Πίνακα στοιχείων 2.1.1. (Βοσνία-Ερζεγοβίνη); (5-6)R. Petrovic, *op.cit.*, p. 9.

Η κατάσταση για τους Ρομ δεν παρουσιάζεται, βέβαια, καλύτερη ούτε και στη Σλοβενία. Στις εκλογές την άνοιξη του 1990 οι Ρομ της Σλοβενίας εμποδίστηκαν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα, διότι δεν υπήρχαν εκλογικά κέντρα στις περιοχές όπου ζούσαν. Το άρθρο 65 του συντάγματος της Σλοβενίας (21.12.1991) προβλέπει τη ρύθμιση των δικαιωμάτων των Ρομ της Δημοκρατίας μέσω ειδικού νόμου που θα εκδοθεί μελλοντικά.

3. Βουλγαρία¹⁴

Οι Ρομ μαζί με τους Τούρκους συνιστούν τις δυο μεγαλύτερες μειονοτικές ομάδες της Βουλγαρίας. Οι μεταπολεμικές απογραφές δίνουν τα παρακάτω στοιχεία για τους Ρομ:

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1946-1992)

1.	1946	έλλειψη στοιχείων
2.	1955	1.197.865
3.	1965	148.874
4.	1975	18.323
5.	1985	έλλειψη στοιχείων
6.	1992	287.000

Πηγή: (1-3) S. Troebst, *Nationale Minderheiten*, στο K.-D. Grothusen, *Bulgarien*, 1990, σ. 481-482; (4) εφ. Duma, 1.12.1992; (5) Ήδη από το 1984 είχε ξεκινήσει ο συστηματικός εκβουλγαρισμός των μειονοτήτων και ήταν αναμενόμενο να μην υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία για τους Ρομ στην απογραφή του 1985· (6) εφ. Θεσσαλονίκη, 5.4.1993.

Σύμφωνα με στοιχεία των ίδιων των Ρομ της Βουλγαρίας, αυτοί υπολογίζονται ανάμεσα στις 800.000 και τα 2 εκατ. Το 1989 το υπουργείο Εσωτερικών της Βουλγαρίας τους πολολόγιζε σε 577.000¹⁵.

Διάφορες πηγές του εξωτερικού υπολογίζουν τους Ρομ με τα εξής αριθμητικά στοιχεία:

1. K. Kaser, (230.000 με στοιχεία του 1980), *Südosteuropäische Geschichte und Geschichtswissenschaft*, Wien 1990, σ. 81.

2. Συμβούλιο της Ευρώπης, (260.000-450.000 με στοιχεία του 1985) στο B. Leblon, *Tziganes*, περ. «Confluences Méditerranée», 4/1992, σ. 117-188.

3. World Directory of Minorities. (475.000 με στοιχεία του 1986), London 1991.

4. H. Poulton, (550.000), *The Balkans-Minorities and States in Conflict*, London 1991, p. 116.

5. Austrian Centre for Ethnic Groups, (850.000 στην εφ. Καθημερινή, 8.11.1992).

Σύμφωνα με τους I. Ilchev και D. Perry¹⁶, οι Ρομ της Βουλγαρίας διακρίνονται με βάση θρησκευτικά και γλωσσικά κριτήρια στους Jerlii ή Arlije, που υποδιαιρούνται στους Horohane (μουσουλμάνοι) και στους Gadjikane ή Rudari (ως επί το πλείστον χριστιανοί), στους Kardarashi ή Kaldarashi (χριστιανοί) και στους Tsoutsoumani (ως επί το πλείστον μουσουλμάνοι). Σύμφωνα με τον S. Troebst¹⁷, οι Ρομ της Βουλγαρίας διακρίνονται στους ορθόδοξους βουλγαρόφωνους Ρομ (Erlija), στους μουσουλμάνους τουρκόφωνους Ρομ (Horahane) και στους ορθόδοξους ρουμανόφωνους Ρομ (Korapani).

Ως τόποι διαμονής τους αναφέρονται κατά κύριο λόγο οι περιοχές κοντά στο Λόβετς, στη Βάρνα, τη Φιλιπούπολη, το Χάσκοβο, το Τέργκοβιτσε, ενώ στο Σλίβεν, που θεωρείται το κέντρο των «Βουλγάρων Ρομ», διαμένουν σήμερα περίπου 30.000 Ρομ. Από το 1956 μέχρι σήμερα ελάχιστα έχει βελτιωθεί το μορφωτικό τους επίπεδο. Οι αναλφάβητοι στις τάξεις τους φθάνουν σε ποσοστό 60%, ενώ οι δουλειές τους είναι εποχικές, οι ασχολίες τους παραδοσιακές: μουσικοί, αρκουδιάρηδες, έμποροι αλόγων και περιοδεύοντες τεχνίτες¹⁸. Από το 1946 ως το 1959 αναλήφθηκαν σημαντικές προσπάθειες για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Η πολιτιστική-μορφωτική οργάνωση των Τσιγγάνων της Βουλγαρίας που εξέδωσε τρία περιοδικά στη ρομανική γλώσσα, διαλύθηκε το 1959 για να ενσωματωθεί στην οργάνωση του «Πατριωτικού Μετώπου», που από το 1968 εκδίδει το περιοδικό «Νον Ρατ» στη βουλγαρική γλώσσα. Η τελευταία περίοδος της διακυβέρνησης της Βουλγαρίας από τον Ζίφκωφ (1970-1989) χαρακτηρίζεται από την πολιτική της «αφομοίωσης» των μειονοτικών εθνικών ομάδων. Ανάμεσα τις μειονότητες, που δοκίμασαν τη σκληρότητα του καθεστώτος Ζίφκωφ ήταν και οι Ρομ.

Μετά τις επαναστατικές αλλαγές σε κυβερνητικό και κοινωνικό επίπεδο στη Βουλγαρία καλλιεργήθηκαν ελπίδες για όλες τις μειονότητες. Το πρώτο θετικό βήμα για τους Ρομ σημειώθηκε με την εκλογή ενός δικού τους βουλευτή, του προέδρου του κόμματος «Δημοκρατική Ένωση των Τσιγγάνων Ρομ» Μανούς Ρομανόφ¹⁹ στις πρώτες εκλογές στις 10/17 Ιουνίου 1990. Στις 12 Ιουλίου 1991 ψηφίστηκε ο νέος συνταγματικός χάρτης της χώρας, όπου όμως με το άρθρο 11§4, απαγορεύεται η σύσταση πολιτικών κομμάτων σε εθνική, φυλετική ή θρησκευτική βάση, κάτι που εμποδίζει την πολιτική χειραφέτηση των Ρομ. Μάλιστα, βάσει αυτής της διάταξης απαγορεύθηκε στη «Δημοκρατική Ένωση των Τσιγγάνων Ρομ» να συμμετάσχει στις δεύτερες εκλογές στις 13 Οκτωβρίου 1991. Αυτή η απόφαση ήρθε σε αντίφαση με την έγκριση, που τελικά χορηγήθηκε — παρά τη σχετική αρχικά απαγόρευση — στο επίσης μειονοτικό κόμμα των Τούρκων/Μουσουλμάνων της χώρας, την «Κίνηση για Δικαιώματα και Ελευθερίες» να συμμετάσχει ελεύθερα στις εκλογές.

Οι Ρομ πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία στη μετα-κομμουνιστική Βουλγαρία. Το 70-80% των Ρομ, που είναι σε ηλικία να εργάζονται, παραμένουν σήμερα άνεργοι. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αύξηση των κοινωνικών και εθνικών διακρίσεων στη χώρα, αλλά και στο γεγονός ότι οι Ρομ δεν έχουν την ανάλογη μόρφωση. Το μετα-κομμουνιστικό περιβάλλον της Βουλγαρίας έχει θέσει στο περιθώριο ακόμα περισσότερο τους Ρομ. Οι συγκρούσεις με την αστυνομία είναι πλέον καθημερινό φαινόμενο και οι κοινωνικές προκαταλήψεις ενισχύονται σταθερά από τη δύσκολη μεταβατική οικονομική κατάσταση της χώρας αλλά και από τα ΜΜΕ και τον Τύπο²⁰.

Στις 27 Μαΐου 1993 η «Ένωση των Ρομ» ξεκίνησε την προσπάθεια να οργανώσει τη δική της απογραφή για την καταμέτρηση όλων εκείνων που ανήκουν σ' αυτή την εθνική ομάδα, επειδή τα αποτελέσματα της απογραφής του Δεκεμβρίου του 1992 δεν κρίθηκαν ότι αντιπροσωπεύουν την πραγματική εικόνα των Ρομ της χώρας. Το Νοέμβριο του 1993 η Ένωση διοργάνωσε στη Φιλιππούπολη την πρώτη της εθνική συνδιάσκεψη με τη συμμετοχή 136 αντιπροσώπων από ολόκληρη τη Βουλγαρία. Πρόεδρος της Ένωσης είναι ο δάσκαλος από το Σλίβεν Vasil Charpasov²¹. Άλλες οργανώσεις των Ρομ στη Βουλγαρία, επίσημα καταχωρημένες, είναι επίσης, η πολιτιστική-μορφωτική οργάνωση των Τσιγγάνων της βορειοανατολικής Βουλγαρίας με έδρα το Σούμεν, η «Δημοκρατική Ένωση των Τσιγγάνων Ρομ» του Μανούς Ρομανόφ, η Κίνηση για την πολιτιστική και κοινωνική εξέλιξη με έδρα το Σλίβεν, η Ομοσπονδία των Ρομ και η Ανεξάρτητη Ένωση.

4. Ρουμανία²²

Δυσμενέστερη σχετικά είναι η θέση των Ρομ στη Ρουμανία, όπου ανέκαθεν αποτελούσαν *sui generis*, περιθωριακή κατά το μάλλον ή ήττον, αλλά καθόλου αμελητέα από απόψεως αριθμών κοινωνική ομάδα²³, που δεν απήλαυσε ποτέ την καλύτερη, ανθρώπινη μεταχείριση, της οποίας έτυχαν (είτε εξαιτίας πολιτικών υπολογισμών είτε εξαιτίας φόβου και διατηρήσεως ευαίσθητων ισορροπιών) οι συγγκρικής ή γερμανικής καταγωγής κάτοικοι της χώρας.

ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ (1930-1992)

1.	1930	262.501
2.	1948	53.425
3.	1956	104.206
4.	1966	64.197
5.	1977	229.986
6.	1992	409.723

Πηγή: (1-5) Kendi (βλ. υποσ. 24) σ. 18-20; (6) εφ. *Le Monde Diplomatique*, 3/1993, pp. 6-7

Σύμφωνα με στοιχεία του αρχηγού των Ρομ της Ρουμανίας Ioan Cioaba, αυτοί υπολογίζονται ανάμεσα στα 2-3 εκατ. Σύμφωνα με στοιχεία της «Δημοκρατικής Ένωσης των Ρομ της Ρουμανίας» (DURR), αυτοί εκτιμούνται στα 2,7 εκατ. (1990)²⁴.

Διάφορες πηγές του εξωτερικού υπολογίζουν τους Ρομ με τα εξής αριθμητικά στοιχεία:

1. V. Pelesky, (400.000), *Die Zigeunerfrage in den Ost — und Südosteuropäischen Staaten*, περ. «Osteuropa», 20/1970, σ. 618.
2. World Directory of Minorities, (760.000 με στοιχεία του 1986), London 1991.
3. J.P. Liégeois, (760.000-1.000.000), *La scolarisation des enfants tziganes et voyageurs* 1986, p. 12.
4. G. Puxon, (760.000-1.000.000), *Roma: Europe's Gypsies* 1987, p. 13.
5. N.B. Tomasevic/R. Djuric, (760.000-1.000.000), *Gypsies of the World*, 1988, p. 182.
6. Εφ. *International Herald Tribune*, (1.000.000, 1.12.1986).
7. C. Cosmin, άνω του 1.000.000, *Zur Lage rumänischer Ziguener*, περ. «Osteuropa Info», Nr. 70/71, 1987, σ. 116.

8. Εφ. Die Presse (Wien), (5.000.000, 12.4.1990).

9. Minority Rights Group, (1.640.000, εφ. Καθημερινή, 8.11.1992).

Το κομμουνιστικό καθεστώς του Νικολάε Τσαουσέσκου αντιμετώπισε με μεγάλη σκληρότητα τους Ρομ —κοινωνικό σύνολο που αποτελείται από πολλές εθνικές και πολιτιστικές υποομάδες ομιλούσες τόσο τα ρομανικά ή και τα ρουμανικά όσο και τα ουγγρικά. Οι Ρομ, που ζουν στα όρια των ρουμανικών πόλεων και χωριών, χαρακτηρίζονταν συχνά ως οι αποκλειστικοί αίτιοι της κακής πορείας της Ρουμανίας σε όλα τα επίπεδα, επανειλημμένα στιγματίστηκαν ως «αλώμενα παράσιτα» και γνώρισαν την απάνθρωπη σκληρότητα της Σεκουριτάτε και ολόκληρου του κρατικού μηχανισμού καταστολής.

Τη μεγαλύτερη διώξή τους οι Ρομ την υπέστησαν το Μάρτιο του 1990 κυρίως στην ευρύτερη περιοχή της πόλης Τίργκου Μούρες κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων μεταξύ Ρουμάνων και ουγγρικής καταγωγής μειονοτικών. Με συνοπτικές διαδικασίες, που έβρισκαν νομικό έρεισμα στο Προεδρικό Διάταγμα 153/1970 «περί διώξεως των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος» και με τη βία των όπλων εκατοντάδες Ρομ βρέθηκαν στις φυλακές. Στις 14 Ιουνίου 1990 αστυνομικοί συνεπικουρούμενοι από ανθρακωρύχους επετέθησαν εναντίον Ρομ και τους εκδίωξαν από επτά προάστια του Βουκουρεστίου. Επίσης η ενέργεια αυτή όχι μόνο δικαιολογήθηκε, αλλά και ευλογήθηκε από τον τότε αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Voican, ο οποίος κατηγόρησε τους Ρομ ως «ανοικτή πληγή στο κορμί του Βουκουρεστίου»²⁵.

Εκτός των «επισήμων» διώξεων, όμως, οι Ρομ έχουν να αντιμετωπίσουν και το μένος των διαφόρων εθνικιστικών οργανώσεων, όπως είναι για παράδειγμα η *Vatra Românească/Ρουμανική Εστία* ιδρύθηκε ως πολιτιστική οργάνωση τον Ιανουάριο του 1990), που —για να ευδοθούν οι σκοποί της περί ανασύστασης της μεγάλης Ρουμανίας του 1918)—έχει «κηρύξει πόλεμο» εναντίον των Ούγγρων, των Γερμανών και των Τσιγγάνων της χώρας, το *Κόμμα της Εθνικής Ενότητας των Ρουμάνων* και το *Κόμμα της Μεγάλης Ρουμανίας*. Σημαντική υποστήριξη στο κύμα αυτό ξενοφοβίας και κοινωνικών διακρίσεων εναντίον των Ρομ προσφέρουν επίσης οι εφημερίδες, *România Mare* και *Europa*. Το Φεβρουάριο του 1990 ιδρύθηκε η «Δημοκρατική Ένωση των Ρομ της Ρουμανίας» (DURR) και πρόεδρός της είναι ο Nicolae Bobu.

Στις 20 Μαΐου 1990 στις εκλογές που διεξήχθησαν, συμμετείχε και η «Δημοκρατική Ένωση των Ρομ της Ρουμανίας». Κατάφερε να εκλέξει μόνον έναν αντιπρόσωπο για την Εθνοσυνέλευση και κανένα για τη Γερουσία. Στις 24 Μαρτίου 1993 συστήθηκε από την κυβέρνηση του N. Vacaroiu το Συμβούλιο των Εθνικών Μειονοτήτων με σκοπό να προετοιμάσει το νόμο για τις εθνικές μειονότητες.

Στο χρονικό διάστημα 1989-1992 περίπου 30.000-35.000 Ρομ από τη Ρουμανία ζήτησαν άσυλο στη Γερμανία. Στις 24 Σεπτεμβρίου 1992 υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ Γερμανίας και Ρουμανίας για την επιστροφή των Ρομ στη Ρουμανία μέσα από γενναία οικονομική ενίσχυση της Γερμανίας. Σύμφωνα με τη συμφωνία, θα έπρεπε να καταβληθούν εκ μέρους της Γερμανίας στη Ρουμανία 21 εκατ. δολ. για την κάθε είδους υποστήριξη των Ρομ κατά την επανεγκατάστασή τους στη Ρουμανία.

5. Διεθνείς οργανώσεις των ΡΟΜ

Το 1965 ιδρύθηκε η «Comité Internationale Tsigane» («Komita Lumiaki Romani»). Πρώτος πρόεδρος της ήταν ο Ούγγρος Vanko Rouda. Από τις 8-12 Απριλίου 1971 διοργάνωσε το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο των Τσιγγάνων στο Λονδίνο. Εκεί μεταξύ των άλλων

καταδικάστηκε η χρήση της λέξης *Τσιγγάνος* και αποφασίστηκε να μετονομαστεί η οργάνωση σε «World Rom Committee». Από τις 8-11 Απριλίου 1978 διοργανώθηκε το δεύτερο παγκόσμιο συνέδριο στη Γενεύη, όπου εκεί αποφασίστηκε η εκ νέου μετονομασία της οργάνωσης σε «International Romani Union» («Romano Internacionalso Jekhethanibé»). Το τρίτο παγκόσμιο συνέδριο έλαβε χώρα στο Göttingen της Γερμανίας από τις 16-20 Μαΐου 1981 και το τέταρτο στη Βαρσοβία από τις 4-13 Απριλίου 1990 με τη συνεργασία της Ουνέσκο. Πρόεδρος εξελέγη ο Rajko Djuric, συγγραφέας και δημοσιογράφος από το Βελιγράδι.

Από τη 1-4 Νοεμβρίου 1990 η «Rom & Sinti Union» διοργάνωσε στο Mülheim της Γερμανίας ένα διεθνές συνέδριο, όπου αποφασίστηκε ο σχηματισμός του EUROM («European Romani Parliament»), η πρώτη σύνοδος του οποίου έλαβε χώρα το 1992 στη Βουδαπέστη.

6. ΡΟΜ και διεθνείς οργανισμοί²⁶

Στις 26 Αυγούστου 1977 η Ινδία παρουσίασε στον ΟΗΕ ένα σχέδιο ψηφίσματος που έκανε λόγο για τις ιστορικές, πολιτιστικές και γλωσσικές σχέσεις των Ρομ με την Ινδία, ενώ ταυτόχρονα γινόταν έκκληση σε όλες εκείνες τις χώρες που στο έδαφός τους ζουν Τσιγγάνοι να τους αποδώσουν πλήρη δικαιώματα και να τους αναγνωρίσουν ως εθνική μεινότητα. Στην απόφαση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Οκτωβρίου 1977 υιοθετήθηκε τελικά στο κεφάλαιο XVII «η έκκληση σε όλες εκείνες τις χώρες που στο έδαφός τους ζουν Τσιγγάνοι (Ρομ) να τους αποδώσουν, αν δεν το έχουν πράξει μέχρι τώρα, τα πλήρη δικαιώματα που απολαμβάνει και ο υπόλοιπος πληθυσμός τους»²⁷. Ο ΟΗΕ επανήλθε στο ζήτημα των Ρομ μετά από πολλά χρόνια και υιοθέτησε στις 4 Μαρτίου 1992 την απόφαση 65/1992 για την προστασία των Ρομ με βάση σχέδιο της Επιτροπής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Οικονομικού & Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ.

Η υπόθεση των Ρομ έχει συζητηθεί κατά κύριο λόγο στις διασκέψεις της ΔΑΣΕ. Η αρχή έγινε στη διάσκεψη της Κοπεγχάγης για την ανθρώπινη διάσταση (5-29 Ιουνίου 1990), στο τελικό κείμενο της οποίας έγινε ειδική μνεία σε αυτούς. Η παράγραφος 40 του κειμένου αναφέρεται μεταξύ άλλων στην αποκήρυξη παντός ολοκληρωτισμού, φυλετικής ή εθνικής διάκρισης και ξενοφοβίας. Στα πλαίσια αυτά χαρακτηρίστηκε και η υπόθεση των Ρομ ως ζήτημα εξαιρετικά έντονο που χρήζει μελέτης.

Ειδική μνεία στους Ρομ έγινε και στη λαβούσα χώρα στα πλαίσια της ΔΑΣΕ συνάντηση των εμπειρογνομόνων για τις εθνικές μειονότητες στη Γενεύη (1-19 Ιουλίου 1990). Στο κεφάλαιο VI του τελικού κειμένου αυτής της συνάντησης δηλώθηκε ρητά η βούληση των συμμετασχόντων κρατών να βοηθήσουν πολύπλευρα τους Ρομ, προκειμένου να εναρμονισθούν οι σχέσεις τους με τους λοιπούς πολίτες των χωρών στις οποίες αυτοί διαμένουν, και να ενισχυθεί κάθε σοβαρή επιστημονική-ερευνητική προσπάθεια, που θα αναφέρεται στην κατάσταση των Ρομ παγκοσμίως και θα την αναλύει προτείνοντας λύσεις και διεξόδους στα μόνιμα προβλήματά τους.

Στο κείμενο της διάσκεψης της ΔΑΣΕ στη Μόσχα (10.9-3.10.1991) γίνεται κάποια σχετική αναφορά στους Ρομ στην παράγραφο 4.2.2. μέσα στα πλαίσια της καταπολέμησης της ξενοφοβίας και του αντισημιτισμού.

Στην τελευταία διάσκεψη της ΔΑΣΕ στο Ελσίνκι το 1992 επαναβεβαιώθηκε στο Κεφάλαιο VI για την ανθρώπινη διάσταση (παράγραφος 35) «η ανάγκη να διαμορφωθούν τα κατάλληλα προγράμματα για τα προβλήματα όλων εκείνων που ανήκουν στους Ρομ και

σε άλλες ομάδες που παραδοσιακά ταυτίζονται με τους Τσιγγάνους και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για αυτούς ώστε να έχουν ίσες ευκαιρίες να συμμετάσχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή»²⁸.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εκδόσει σε τακτά χρονικά διαστήματα από το 1969 ορισμένες αποφάσεις (Resolutions) σχετικά με τα δικαιώματα των Τσιγγάνων και γενικά των νομαδικών λαών. Μάλιστα με την απόφαση 125 (1981) καλούνται οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης να αναγνωρίσουν τους Τσιγγάνους ως εθνική μειονότητα. Στις 24 Ιουνίου 1992 η Επιτροπή των υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε τη Χάρτα των περιφερειακών και μειονοτικών γλωσσών.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με την απόφασή τους στις 25 Μαΐου 1984 —μετά από σχετική έκθεση στις 19 Μαρτίου 1984 της Marie-Claude Vaussade που ασχολήθηκε με τους Τσιγγάνους μέσα στα πλαίσια των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης— πρότεινε τη χορήγηση για τους Τσιγγάνους μιας βίζας ελεύθερης διακίνησης (travelling visa, visa d'entance, Wandervisum).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το άρθρο αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση του θέματος και θα περιοριστεί στους Ρομ που ζουν στις βαλκανικές χώρες, εκτός από την Ελλάδα και την Τουρκία.
2. K. Reemtsma, *Und ein Israel holen wir auch nicht*, περ. «Blätter für deutsche und Internationale Politik», 11/1990, σελ. 1625-1274.
3. Για τη διαχρονική παρουσία τους στην Αλβανία βλ. γενικά: J. Kolsti, *Albanian Gypsies*, στο D. Crowe/J. Kolsti, *The Gypsies of Eastern Europe*, New York 1991, pp. 51-60.
4. K.-J. Schukalla, *Nationale Minderheiten in Albanien und Albaner im Ausland*, στο K.-D. Grothusen, *Albanien*, Göttingen 1993, σελ. 514.
5. J. Reuter, *Zigeuner in Jugoslawien*, 1.640.000, περ. «Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa», 12/1980, σελ. 301-304; K. Reemtsma, *Minderheit ohne Zukunft? Roma in Jugoslawien*, *Menschenrechtsbericht Nr. 2 der Gesellschaft für bedrohte Völker*, Göttingen 1990.
6. S. Balic, *Das unbekannte Bosnien*, Köln 1992, σελ. 7.
7. Η λέξη *narodnost* δεν αποδίδεται εύκολα σε άλλες γλώσσες. Πιθανόν η γερμανική λέξη *Völkerschaft* να πλησιάζει περισσότερο την έννοιά της.
8. D. Marsenic, *Some Data about the Federal Republic of Yugoslavia*, περ. «Yugoslav Survey», Nr.2/1992, p. 42.
9. Περ. «Nin», (Βελιγράδι), 17 Μαρτίου 1989; H. Poulton, *The Balkans-Minorities and States in Conflict*, London 1991, pp. 87-91.
10. H. Poulton, *The Roma in Macedonia: A Balkan success story?*, περ. «Research Report», RFE/RL, Vol. 2, 7.5.1993, pp. 42-45.
11. Εφ. Nova Makedonija, 22 Μαΐου 1993.
12. Εφ. General Anzeiger (Βόννη), 14 Οκτωβρίου 1991.
13. Εφ. Nova Makedonija, 27 Μαρτίου 1993.
14. C. Silverman, *Bulgarian Gypsies: Adaption in a Socialist Context*, περ. «Nomadic People», Nr. 21/22, 1986, pp. 51-62; S. Troebst, *Nationale Minderheiten* στο K.-D. Grothusen, *Bulgarien*, Göttingen 1990, σελ. 481-482; Helsinki Watch, *Destroying Ethnic Identity: Gypsies in Bulgaria*, Λονδίνο 6/1991; L. Troxel, *Bulgaria's Gypsies*, περ. «Research Report», RFE/RL, Nr. 10, 6.3.1993.
15. Εφ. 1000 Dni (Σόφια), 27.11.1991.
16. I. Ilchev και D. Perry, *Bulgarian Ethnic Groups: Politics and Perceptions*, περ. «Research Report», RFE/RL, Vol. 2, 19.3.1993, pp. 38-40.
17. Troebst, op.cit., p. 481.
18. G. Puxon, *Rom: Europe's Gypsies*, Λονδίνο 1975, p. 13.

19. Βλ. συνέντευξή του στην εφ. Trud (Σόφια), 15.9.1993.
20. Βλ. λεπτομερή έκθεση, Bulgarisches Helsinki Komitee, *Menschenrechte in Bulgarien nach den Wahlen vom Oktober 1991 bis November 1992*, περ. «Südosteuropa», 3-4/1993, σελ. 244-256.
21. Βλ. συνέντευξή του στην εφ. Standart (Σόφια), 29.9.1993.
22. Helsinki Watch, *Destroying Ethnic Identity: Gypsies in Rumania*, Λονδίνο 9/1991; International Society for Human Rights, *CSCE and Human Rights/Documentation*, Φραγκφούρτη 1991, pp. 23-24; D. Ionescu, *The violence against Gypsies escalates*, περ. «Report on Eastern Europe», 21.6.1991.
23. Για τη διαχρονική παρουσία τους στη Ρουμανία βλ. γενικά D. Crowe, *The Gypsy historical experience in Romania*, στο Crowe/Kolsti, op.cit., pp. 61-79.
24. Για όλες αυτές τις εκτιμήσεις, βλ. E. Kendi, *Minderheitenschutz in Rumänien*, München 1992, σελ. 168-169.
25. International Society for Human Rights, op.cit., pp. 23-24.
26. Το άρθρο περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στην αναφορά όλων εκείνων των ντοκουμέντων και πρωτοβουλιών στα πλαίσια των διαφόρων διεθνών οργανισμών σχετικά με τους Τσιγγάνους (Ρομ).
27. M. Jansen, *Sinti and Roma: an Ethnic Minority in German*, στο J. Packer/K. Myntti, *The Protection of Ethnic and Linguistic Minorities in Europe*, Turku 1993, p. 202.
28. Jansen, op.cit., p. 248.